

הסימנים כגורם הכרזה

ראשי פרקים

הקדמה

א. עיון במשנה

ב. הסבר א': שיטת הרמב"ם

ג. הסבר ב': שיטת תוספות

ד. הקדמה להסברים ג' ו-ד'

ה. הסבר ג' - שיטה באגרות משה

ו. הסבר ד' - הנראה לענ"ד בביאור המשנה

סיכום

הקדמה

אף השמלה היתה בכלל כל אלה, למה יצאת? להקיש אליה, לומר לך: מה שמלה מיוחדת שיש בה סימנין ויש לה תובעין, אף כל דבר שיש בו סימנין ויש לו תובעין - חייב להכריז.

(משנה ה)

במאמר זה נציע ארבעה הסברים כיצד מהווים הסימנים קריטריון להגדרת חפץ כחייב בהכרזה. לשלושה מן ההסברים יסוד משותף: חוסר הסימנים גורם יאוש, והיאוש גורם (באופנים שונים) לכך שאין מצוה להשיב את החפץ¹. לאחר מכן נציע הסבר רביעי שאיננו קושר את הסימנים לנושא של יאוש הבעלים, ומסביר את הקשר בין הסימנים לחובת ההכרזה באופן אחר.

קודם שנציע את ההסברים השונים, נעיין במשנה ה', על מנת לעמוד על השורשים הפרשנים של ההסברים השונים.

א. עיון במשנה

1. מהו ההפך מ"חייב להכריז" – 'אינו חייב להכריז' או 'הרי אלו שלו'?

במקרא מובאות כמה דוגמאות לדברים שחובה להשיבם, וכך נאמר בפרשת כי תצא (דברים כ"ב, א-ג): "לא תראה את שור אחיך או את שיו נדחים... וכן תעשה לחמרו, וכן תעשה לשמלתו, וכן תעשה לכל אבדת אחיך אשר תאבד ממנו ומצאתה, לא תוכל להתעלם!".

חשוב לציין, שפשטי המקראות עוסקים אך ורק בשאלת ה'היזקקות לאבדה', כלומר האיסור להתעלם מחפץ של 'אחיך', והחובה להיזקק לחפץ ולהשיבו לבעליו. אין כלל התייחסות לאפשרות שהמוצא יקח את החפץ לעצמו (בלשון המשנה "הרי אלו שלו"), כפי שמצוי במשניות בתחילת הפרק (משניות א, ג-ד). על כן, באופן פשוט בבואנו לדלות מאפיינים מתוך הדוגמאות

1. הנחה זו (שיש זיקה בין חוסר הסימנים ליאוש) מבוססת כפי הנראה על הגמרא בדף כא ע"ב, שם הגמרא עוסקת בנושא 'יאוש שלא מדעת', ותוך כדי דיון אומרת: "בדבר שיש בו סימן... לא מיאש - מימר אמר סימנא אית לי בגויה יהבנא סימנא ושקלינא ליה". ובהמשך שם: "בדבר שאין בו סימן... מיאש - מימר אמר סימנא לית לי בגויה".

שהתורה מפרטת לנו, נוכל ללמוד מהם מאלו דברים אסור להתעלם ומאלו מותר, אך לא באיזה חפץ אפשר לומר "הרי אלו שלו".

המשנה מביאה דרשה ("אף השמלה..."), וגזרת שהמאפיינים של השמלה הם ש"יש בה סימנים ויש לה תובעים". כשמאפיינים אלו נמצאים אזי - "חייב להכריז", אולם המשנה אינה מגדירה מה הדין כשחסרים מאפיינים אלו: האם פירושו של דבר ש"הרי אלו שלו", או שהיא מלמדת רק שאין חובה להכריז, אך אי אפשר ללמוד מכאן ש"הרי אלו שלו". להלן נראה כי שתי האפשרויות קיימות במפרשים.

2. היחס בין 'סימנים' ל'תובעים'

המשנה לומדת מהדוגמא של "שמלה" שני מאפיינים: "יש בו סימנים, ויש לו תובעים". על פניו, נראה כי כל אחד מן המאפיינים עומד ברשות עצמו, אולם להלן ניווכח כי גישה מרכזית בראשונים, איחדה בין שני המאפיינים, ולפיה, המאפיין המרכזי הוא יש לו תובעים, ואילו המאפיין של 'הסימנים' איננו עומד ברשות עצמו, אלא מהווה אינדיקטור המאפשר לדעת אם יש לו תובעים'.

ב. הסבר א': שיטת הרמב"ם

1. 'סימנים' – אינדיקטור ל'תובעים'

כותב הרמב"ם בתחילת הלכות גזלה ואבדה:

השמלה בכלל 'כל אבידת אחיך' היתה, וכן השור והשה והחמור... ולמה פרט השמלה, ללמוד ממנה: מה השמלה מיוחדת שיש לה סימנין, וחזקתה שיש לה תובעין, וחייב להחזיר; אף כל דבר שיש לו סימנים - הרי הוא בחזקת שיש לו תובעין, וחייב להחזיר. אבל דבר שאין לו תובעין, אלא נתיאשו ממנו הבעלים - הרי הוא של מוצאו, אף על פי שיש בו סימנים.

(הלכות גזלה ואבדה פי"ד ה"א)

מלשון הרמב"ם בשתי הלכות אלו, ניתן לדעת כי הרמב"ם פירש במשנה, שהסימנים והתובעים אינם שני מאפיינים שונים, אלא שהסימנים הם מקרה פרטי של דבר שיש לו תובעים, כלשונו: "כל דבר שיש לו סימנים - הרי הוא בחזקת שיש לו תובעין".

2. כשאין סימן – אי אפשר להחזיר את האבדה

הרמב"ם בהלכות ב ו-ג מסביר בדיוק את ההגיון שמאחורי הדינים:

זה הכלל באבדה: כל דבר שאין בו סימן - כיון שאבד וידעו בו הבעלים שאבד, הרי זה בחזקת שנתיאשו בעליו ממנו, כגון מסמר אחד או מחט אחת או מטבע אחד, שהרי אינן יכולים ליתן סימן להחזירו להן; ולפיכך הרי הוא לזה שמצאו. וכל דבר שיש בו סימן, כגון שמלה ובהמה - הרי זה בחזקת שלא נתיאשו ממנו בעליו: שהרי דעתן תלויה ליתן סימנין שיש בו, ויחזור להן. לפיכך המוצא אותו חייב להכריז...

הרמב"ם מסביר שהסימנים מאפשרים למאבד לקבל את החפץ בחזרה, ולכן אם יש סימנים לא מתיאש ואם אין סימנים מתיאש. ההחלטה אם "הרי אלו שלו" או "חייב להכריז", נגזרת מן השאלה אם בעליו התיאש ממנו אם לאו.

2. בהמשך נברר שכך גם סובר התוס' על הצד שסימנים דאורייתא.

3. מסקנות

- א. הרמב"ם מפרש במשנה ש'הסימנים' הם גורם ל'תובעים', דהיינו, כשאין סימנים אין תובעים (כי המאבד מתייאש). הסימנים אינם עומדים כפרמטר בפני עצמו.
- ב. הסיבה שיש להניח כי המאבד חפץ ללא סימן מתייאש הימנו, היא, שהשבת אבדה נעשית על פי סימנים, וכשאין סימנים לא יוכל המאבד לקבל את אבדתו - והוא מתייאש.
- ג. כיון שנתייאשו הבעלים מן החפץ - הרי הוא של מוצאו, ונמצאו למדים שהדין ה'הפוך' ל'חייב להכריז' במשנה, הוא - 'הרי אלו שלו'.

ג. הסבר ב' שיטת תוספות

1. על הצד שסימנים דאורייתא - ללא סימן א"א להשיב והמאבד יתייאש

בדברי תוספות (כז ע"א ד"ה 'מה שמלה") אנו מוצאים שני הסברים לצורך בסימנים: הסבר על הצד שסימנים דאורייתא והסבר על הצד שסימנים דרבנן. בתחילת דבריהם הם דנים על הצד שסימנים דאורייתא וזה לשונם: "מה שמלה מיוחדת שיש בה סימן, ואין הבעלים מתייאשין, אלא תובעין שיחזירוה להם בסימניה". פירושם של דברים שהסימנים הם אינדיקציה ליאוש הבעלים, דהיינו, לשאלה אם יש תובעים או אין תובעים. כך גם מפורש בתוס' בב"ק (סו ע"א ד"ה 'מוצא'): "אומר רבינו יצחק... 'מה שמלה מיוחדת שיש לה סימניה ויש לה תובעים', פירוש: ע"י שיש לה סימניה - יש לה תובעים, שאין הבעלים מתייאשין כיון שיש בהם סימן".

התוספות אינם מתייחסים במפורש לסיבה שהבעלים מתייאשים כשאין סימן, ויש לומר שהסברא היא משום שללא סימנים אי אפשר להשיב את האבדה ולכן המאבד מתייאש, וכפי שמסביר הרמב"ם.

2. על הצד שסימנים דרבנן - חוסר הסימנים מקשה על ההשבה

בהמשך דבריהם, התוספות מבררים שהסבר זה ניתן לומר רק על הצד שסימנים דאורייתא, שכן אם סימנים דרבנן, אזי השבת אבדה מן התורה לא נעשית אלא בעדים, ובהשבה בעדים אין לכאורה הבדל מבחינת המאבד אם יש סימן או אין סימן - בכל מקרה שיכול המאבד להשיג עדים, אין הוא מתייאש (גם כשאין סימן). הוי אומר, שישנה מציאות של אבדה שאין בה סימן, אך בעליה לא נתייאשו ויש לה תובעים.

התוספות לא חוזרים בהם מהעיקרון שחוסר הסימנים הוא הגורם ליאוש, וגם לא מכך שהסיבה שהאדם מתייאש היא משום שהוא מפקפק באפשרות שהאבדה תחזור אליו, אולם הסיבה אינה משום ש"לא מחזירים אלא בסימנים" (כפי שכתב הרמב"ם, וכשם שהסברנו בתוס' על הצד שסימנים דאורייתא), אלא מסיבה אחרת:

דווקא דבר שיש בו סימן חייב להחזיר (י"ג: להכריז), דע"י שיש בו סימן ימצא עדים שיאמר להם מכירים אתם שמלה שלי שהיו בה סימניה כך וכך. וגם המוצא לא יוציא השמלה להראותה לכל אדם אלא למי שיתן בה סימנים, אע"פ שאינו מחזירה לו בכך, מ"מ דומה שהיא שלו ומראה אותה לעדים. אבל דברים שאין בהן סימן הוי שלו לפי שהבעלים נתייאשו.

(כז ע"א תוס' ד"ה 'מה שמלה')

הסימנים מקילים על תהליך ההשבה מסיבות שונות (ימצא עדים, המוצא יסכים להראותה לעדים), ומגדילים את הסיכוי שהאבדה תשוב לבעליה. על כן כשיש סימנים תקוותו של המאבד גדולה יותר, וכשאין סימנים סיכויו להחזיר את האבדה אליו קטנים - והוא מתייאש.

3. מסקנות

- א. על הצד שסימנים דאורייתא - נראה כי התוס' מסכימים לשיטתו של הרמב"ם (כשאינן סימנים אי אפשר להשיב את האבדה, ולכן הבעלים מתייאשים והמוצא זוכה).
- ב. על הצד שסימנים דרבנן - העדר הסימנים מקשה ביותר על השבת האבדה (בעדים), ומסיבה זו הבעלים מתייאשים (ולא משום שאין משיבים אבדה ללא סימנים).
- ג. בין כך ובין כך, 'הסימנים' מהווים אינדיקטור לכך שיש 'תובעים', ואין הסימנים עומדים כפרמטר בפני עצמו.
- ד. כמו אצל הרמב"ם, גם לפי התוספות הדין ההפוך ל"חייב להכריז" הוא 'הרי אלו שלו'.

ד. הקדמה להסברים ג' ו-ד'

הנצי"ב - יש מציאות שאינו שלו ואינו חייב להכריז

הנצי"ב בתחילת חידושו לפרק שני מברר לנו יסוד חשוב:

הנה יש מציאות שאינו שלו ואינו חייב להכריז, כמו בספק הנוח שנטל או ביאוש שלא מדעת, ועייין ברף כד ע"ב מי קתני הן שלו כו³. (מרומי שדה כא ע"א ד"ה "במשנה")

בעזרת יסוד זה, מתרץ הנצי"ב את קושית התוס' בב"ק (סו ע"א ד"ה "מוצא"). רש"י מפרש שם (ד"ה "מוצא אבדה") שלומדים יאוש מזוטו של ים. מקשים תוס': הרי לומדים יאוש ממשלה, שכשאינן סימנים אין תובעים והרי אלו שלו משום שהבעלים מתייאשים. אם כן קשה על רש"י מדוע זקוקים ללימוד נוסף? מתרץ הנצי"ב:

היינו משום דמשמלה לא למדנו אלא שאינו חייב להכריז, אבל לא ידענו דלאחר יאוש הוא שלו, ואולי יהא בידו עד שיבא אליהו או שיבאו עדים שהוא של פלוני.

כלומר, מלשון המשנה ("אף כל דבר שיש בו סימנים ויש לו תובעים - חייב להכריז") אפשר אמנם ללמוד שחפץ שאין בו סימנים והבעלים מתייאשים ממנו - אין חובה להכריז עליו, אך אי אפשר להסיק מכאן שיהיה אלו שלו. על כן אין ללמוד מדרשה זו, שאפשר לזכות במציאה שבעליה נתייאשו הימנה, ומוכרח רש"י לחפש מקור אחר לדין יאוש בעלים - "זוטו של ים".

יסוד חשוב זה של הנצי"ב, יעזור לנו בהבנת שתי השיטות הבאות.

ה. הסבר ג' - שיטה באגרות משה

הרב משה פיינשטיין זצ"ל בשו"ת אגרות משה⁴ מעלה חקירה בדין יאוש, בשאלה כיצד מועיל היאוש להפקיע את הבעלות. צד אחד בחקירה הוא שהיאוש מועיל מדין הפקר. על הצד השני (שיאוש אינו מדין הפקר) מביא הרב שיטה חדשה לבאר מה חדשה תורה בדין חפץ שאין לו תובעים (דהיינו שנתייאשו בעליו), וכיצד הבעלות מחפץ כזה פוקעת:

ואם נימא בגדר יאוש שאינו מדין הפקר, אלא שבאבידה מהני משום שנסתלק בהיאוש מצות השבת האבידה - שאינו מחויב להטריח ולבקש הבעלים לא ע"י עדים ולא ע"י

3. כוונתו לתירוץ הגמרא שם: "אינו חייב להכריז קתני, וינחי". כלומר, יש מצב שאין חובה להכריז אך אין זה בהכרח אומר שהדין הוא "הרי אלו שלו", אלא אפשר לומר שיניח עד שיבוא אליהו.

4. יו"ד חלק א סימן קנ ד"ה "אבל תליא".

הכרזה, וממילא נעשה הפקר בזה שנסתלק כל ענייני בעלותו, ונעשה אבוד גמור כמו זוטו של ים. דהתם נעשה אבוד גמור במה שנסתלק כל ענייני בעלות מהחפץ בזה שאבודה מכל אדם, וביאוש ג"כ נסתלק כל ענייני בעלותו של האובד, דכיון שא"צ להחזיר לו - הוא אבוד לגמרי. דכל מעלת 'מצויה אצל כל אדם' הוא משום שהמוצא יחזירנה לו מצד חיובו, ולכן לא הוי אבוד ממנו לגמרי. אבל ביאוש, שאף שמצויה אצל כל אדם לא יחזירו כיון שליכא חיוב עליהם - הוא אבוד לגמרי שנעשה ממילא הפקר. והטעם שליכא דין השבה ביאוש, דלא חייבה תורה להשיב רק כשהבעלים חושב אודות חפצו ומחזיק עצמו לבעלים עליו, ולא כשנתייאש וסילק בעלותו מעליו, אף שעדין אינו הפקר - לא חייבתו תורה להשיב. ומאחר שא"צ להשיב נעשה ממילא אבוד לגמרי ונסתלק בעלותו ונעשה הפקר (וכמדומני ששמעתי ממו"ר הגר"פ פרוסקין סברא זו)...

הרב מסביר שכשהתורה קבעה שחפץ שיש לו תובעים - "חייב להכריז", אזי כשאין לו תובעים, פטרה התורה את המוצא מלטרוח ולהשיב את האבדה, כלומר - "אינו חייב להכריז". אבל אין זה אומר שהאבדה נעשית שלו. אמנם, מאחר ואין מצוה להשיב את החפץ, ממילא הוא נעשה אבוד לגמרי - והוי הפקר כמו בדין זוטו של ים.

מסקנות

- א. חפץ שאין לו תובעים⁵, אינו נעשה הפקר מייד על פי התורה, אלא שהתורה פטרה את המוצא מלהשיב, ולכן - 'אינו חייב להכריז' (כשיטת הנצי"ב לעיל), וממילא נעשה לאחר מכן הפקר.
- ב. אע"פ שגם בשיטה זו היאוש הוא הסיבה לכך שאין חובה להכריז, ישנו הבדל יסודי בין שיטה זו לקודמות: בשיטות הראשונים דלעיל, היאוש מפקיע את הבעלות וממילא בטלה המצוה. לעומת זאת, בשיטה זו הבעלות לא פוקעת על ידי היאוש, אלא שהתורה פטרה את המוצא מלהשיב חפץ שבעליו נתייאשו ממנו, ומתוך כך החפץ נעשה אבוד לגמרי מן הבעלים, והבעלות פוקעת כמו בדין זוטו של ים.

ו. הסבר ד' - הנראה לענ"ד בביאור המשנה

1. סימנים - תנאי שעומד בפני עצמו

לענ"ד סימנים הם תנאי שעומד בפני עצמו ולא קשור לגדר של תובעים. הדבר מדויק מלשון המשנה: "...אף כל דבר שיש בו סימנים ויש לו תובעים" - משמע שה'סימנים' וה'תובעים' הם שני קריטריונים שונים, שרק כששניהם מצטרפים נעשה הדין 'חייב להכריז'. ומכלל הן את שומע לאו, כלומר, שהעדרו של כל אחד מן הקריטריונים, פוטר את המוצא מחובת ההכרזה. סיוע נוסף לפירושנו, הוא הפירוט של 'סימנים', שכן לפי פירוש הראשונים (שיוצרים זיקה בין הסימנים לתובעים), קשה בסברא מדוע צריך לפרט 'סימנים', וכפי שאומר תוס' (שם) "דאפילו אי לא תני אלא שיש לה תובעין, מ"מ ידעינן דע"י סימנין יש לה תובעין".

היוצא מדברינו, שמציאה שאין בה סימנים, אין חובה להכריז עליה אע"פ שיש לה תובעים, ומשמע מכאן שחוסר הסימנים לבדו, פוטר ממצוות השבת אבדה, ללא קשר לשאלת התובעים.

5. אע"פ שאין כאן התייחסות מפורשת ל'סימנים', נראה לומר שגם שיטה זו מיוסדת ע"פ ההבנה שראינו ברמב"ם והתוס' שסימנים הם סיבה לתובעים, כלומר כשאין סימנים אין תובעים.

2. אין סימן – אי אפשר להשיב – אין חובה להכריז

מדוע אין חובה להכריז על חפץ ללא סימן, אע"פ שבעליו לא נתייאשו ועדיין תובעים אותו?

את התשובה לשאלה זו נשאב מהתפקיד הנוסף של ה'סימנים', כפי שמבואר במשנה ז' - "אמר את האבדה ולא אמר סימניה - לא יתן לו". במשנה ז' אנו למדים, שאם הטוען לאבדה אינו נותן סימניה - אין לתת לו את החפץ, והיוצא מכאן הוא שחפץ שאין בו סימן אי אפשר להשיבו⁶. אם אי אפשר להשיב חפץ ללא סימן, אין שום תועלת להכריז עליו, וממילא מובן מדוע אינו חייב להכריז.

כדברים האלה מצאנו בדברי החת"ס⁷: "אותה מצות עשה שחייבתו תורה להכריז על אבדה ולפרסם ברבים 'מצאתי דבר זה', איננו אלא משום דאפשר לברורי"⁸.

3. אי אפשר להשיב – אין מצוה להשיב!

קודם לכן, עסקנו בחובה לטרוח ולהכריז על האבדה, ואמרנו שכשאי אפשר לברר מי הם הבעלים, אין טעם ואין חובה להכריז. ועדיין אין אנו יודעים, האם יש מצוה ליטול חפץ כזה ולשומרו עד שיבא אליהו, ולחשוש אולי המאבד יביא עדים וכדו', או שלא חלה על חפץ כזה מצוות השבה כלל וכלל.

אכן מסתבר לומר שחפץ שאי אפשר לברר מי הם בעליו ולהשיבו להם (בנתונים הקיימים), לא צייתה התורה ליטלו ולשומרו עד שיבא אליהו, וסיוע לכך מצאנו בדברי רע"א בסימן ר"ס⁹: "ואפשר דאף בודאי הינוח כיון דאין בו סימן וא"א לברר הבעלים - אין עליו העשה". כלומר, חוסר היכולת להשיב את החפץ מפקיע את מצוות השבת אבדה.

6. אמנם במקרה שהמאבד ת"ח משיבים לו את האבדה בטביעות עין, אך בנוגע להכרזה לא חוששים למיעוטא.

אפשרות נוספת להשיב אבדה שאין בה סימן, היא על פי עדים. ואולם גם על מציאות של השבה כזו, כבר העידו תוספות שהיא מציאות רחוקה וקשה, שלכן מן הסתם המאבד התייאש, ובגלל הקושי הזה תיקנו חז"ל להשיב על פי סימנים (על הצד שסימנים דרבנן) כפי שמסבירה הגמרא (כז ע"ב). [ואם תקשה, שאי אפשר לומר שהתורה מתעלמת מן האפשרות של השבה בעדים, שהרי מסוגיית סימנים דאורייתא או דרבנן משמע שהשבה על פי עדים היא ההשבה היותר מקורית! יש לומר, שעל הצד שסימנים דאורייתא, בברנו בהרחבה במאמר "תמורות בדין סימנים" שבמקורות התנאיים, עיקר ההשבה שכנגדה התורה מחדשת סימנים, היא השבה 'בכדי' ללא עדים וללא סימנים. האופציה של השבה בעדים איננה ההשבה המקורית, ורק בעקבות האפשרות שסימנים דרבנן עולה אפשרות של השבה על פי עדים כאפשרות עיקרית. ועל הצד שסימנים דרבנן (ומשתנו היא אסמכתא - כשיטת רש"י), צריך לומר שכשם שחז"ל תקנו שאפשר להשיב על פי סימנים בלבד, כך הם תקנו שאין צורך להכריז כשאיין אפשרות של השבה על פי סימנים].

7. שו"ת אבה"ע ח"ב קמ"ד ד"ה "מ"מ".

8. לחפצים, הבאנו כאן את יתר דברי החתם סופר בנוגע לנידון דין: "אותה מצות עשה שחייבתו תורה להכריז על אבידה ולפרסם ברבים 'מצאתי דבר זה', איננו אלא משום דאפשר לברורי, וסבר'י זו כתובה בשי"ג סביב הרי"ף פ' לא יחפור. ותינח אי איכא לברורי ע"י סימן, שהמשיב יודע שמשיב אבידה כדן. אך אי לא אמר סימני, או ליכא סימנים, או הוה קיי"ל סימנים לא דאורייתא, ורק מטעם ברי גרוע שלו (על הצד שברי גרוע ושמא, ברי עדיף) - זה לא הוה דבר ברור, והוה כמו ליכא לברורי, ואיננו מחויב להכריז כיון דליכא לברורי. וממילא אפי' אי אירע שבלא הכרזה בלא זה ותבע חפץ שלו ע"י ברי, איננו מחויב להחזיר, שכבר נתיאש זה כיון שאין חיוב להכריז. וסברא זו ימצא בתוס' פ' לא יחפור שם".

9. על הסמ"ע ס"ק מב ד"ה "דבזה כו"ע מודים דיחזקוני".

4. מעמד אבדה שאין בה סימן ויש לה תובעין

מה מעמדו של חפץ שאין בו סימן ויש לו תובעים, מבחינה משפטית?

יתכן שדינו כאותם מציאות שאינן שלו ואינן חייב להכריז - ויניח, וכפי שהקדמנו בשם הנצי"ב. ואפשר לומר, כפי שהסביר הגר"מ פיינשטיין לעיל, שהוא מוגדר כיאבוד לגמרי וממילא הוא הפקר.

אח"כ מצאנו בחת"ס (שם) שכתב שכיוון שאין חובה להכריז, ממילא המאבד מתייאש והרי אלו שלו.

5. מסקנות

- א. הסימנים עומדים כתנאי בפני עצמו, הפוטר מחובת ההכרזה, ללא קשר לתנאי של 'תובעים'.
- ב. הפטור מן ההכרזה כשאין סימנים, המופיע במשנה ה', הוא תוצאה מכך שאין מתזירים אבדה ללא סימנים - כפי שמופיע במשנה ז'.
- ג. לא ברור מן המשנה מה הדין בחפץ שאין לו סימנים - האם הרי אלו שלו, או שאע"פ שאין מצוה להכריז עליו, אין הוא של המוצא.

סיכום

1. אופן פעולת הסימנים בשלב המציאה

במאמר זה עסקנו בתפקיד הסימנים בשלב מציאת החפץ, כפרמטר האמור לברר אם יש חובה להכריז או לא. השאלה המרכזית בה עסקנו היא: באיזה אופן משפיעים הסימנים על חובת ההכרזה, ולכך הבאנו ארבעה הסברים:

- א. הרמב"ם - מסביר שכשאין סימן אי אפשר להשיב את החפץ, בעליו מתייאשים - ויהי אלו שלו.
- ב. התוס' - מסבירים (על הצד שסימנים דרבנן), שכשאין סימנים קשה יותר להשיב את החפץ, ולכן המאבד מתייאש ויהי אלו שלו.
- ג. הגר"מ פיינשטיין - מבאר (על הצד שיאוש אינו מועיל להפקיע בעלות), שהתורה לא חייבה את המוצא לטרוח ולהכריז על אבדה שבעליה נתייאשו.

4. הצעתנו - על פי פשט משנה הצענו, שכיוון שאין סימנים אי אפשר להשיב את האבדה, ועובדה זו לכשעצמה פוטרת ממצוות השבת אבדה, שכן התורה לא ציותה להשיב דבר שאי אפשר להשיבו.

מכנה משותף לשלושת ההסברים הראשונים הוא שהסימנים פועלים דרך היאוש והיאוש הוא הסיבה שאין חובה להכריז, ואילו בהסבר האחרון אע"פ שאין יאוש, הסימנים גורמים לכך שאין חובה להכריז.

2. משמעותיות נוספות להסברים השונים

פרשנות המשנה

דרך ההסברים השונים נגענו גם בשאלות פרשניות במשנה:

א. בשלושת ההסברים הראשונים שקשרו את הסימנים עם היאוש, המאפיין של 'סימנים' במשנה הוא **אינדיקציה של 'תובעים'**, ואילו בהסבר האחרון הצענו שה'סימנים' הם **גדר שעומד בפני עצמו**.

ב. המשנה פוסקת שכשיש סימנים ותובעים "חייב להכריז". כשאין סימנים ותובעים תפסו הראשונים שהדין הוא "הרי אלו שלו", אולם הבאנו את גישתו של הנצי"ב שטוען במשנה, שהדרשה מ"שמלה" אינה מלמדת שאם היתנאים לא מתקיימים "הרי אלו שלו", אלא שיש כאן גדר של "מצואות שאינן שלו ואינו חייב להכריז".

היחס בין משנה ה' למשנה ז'

בהסבר הראשון (הרמב"ם) ובהסבר האחרון (הצעתנו לפרש במשנה), תפקיד הסימנים במשנה ז' (כלומר היותם תנאי להשבת האבדה), גורם לכך שהם יהוו תנאי לגבי חובת ההכרזה על החפץ, שזהו הדין הנלמד במשנתנו. נמצא כי **לפי הסברים אלו תפקיד הסימנים במשנה ה' נובע מתפקידם במשנה ז'.**

לדעת תוספות (על הצד שסימנים דרבנן) ישנו חוסר סימטריה בין המשניות, מאחר ומשנתנו מביאה דין דאורייתא, ומשנה ז' עוסקת בתקנה דרבנן, ולפיו **אין קשר בין תפקיד הסימנים במשנה ז' לתפקידם במשנתנו.**

משמעות הסימנים כ'שלב המציאה' נובעת ממשמעותם כ'שלב ההשבה'

אמנם הצגנו שתי גישות בנוגע ליחס בין שתי המשניות, אך גם לשיטת תוס', לפיה אין קשר בין שתי המשניות, עדיין נכון לומר שהמשמעות של הסימנים בשלב ההשבה (שלפי תוספות הם 'עוזרים' להשבה בעדים), היא הגורמת לכך שהם יהוו תנאי גמור בשלב המציאה - שכשאינן סימנים אין חובה להכריז.

מצאנו אם כן מכנה משותף, שמהווה יסוד ובסיס לכל ההסברים:

תפקיד הסימנים ב-'שלב המציאה', נובע ממשמעות ומהשפעת הסימנים ב'שלב ההשבה'¹⁰.

10. ישנו הסבר נוסף לפיו הסימנים אינם קשורים לאפשרות ההשבה אלא לאבחנה אם יש לחפץ בעלים, כלומר הסימנים הם קשר בין החפץ לבעליו וכשאינן סימנים ניתק הקשר, והחפץ נחשב אנונימי. הסבר זה יבואר בהרחבה בעז"ה במאמר שיעסוק ביחס בין משניות א-ב למשנה ה'.